

Наша Слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 20 (1223) 20 ТРАЎНЯ 2015 г.

Міжнародны дзень музеяў

18 траўня работнікі музеяў на ўсёй планеце адзначылі сваё прафесійнае свята. Упершыню гэты дзень пачалі святкаваць у 1977 годзе.

Менавіта ў гэтым годзе на пасяджэнні Міжнароднай

рады музеяў прынялі рашэнне аб устанавленні Міжнароднага дня музеяў. Ужо на наступны год яго адзначылі больш за 150 краін свету. Музеі - гэта наша гісторыя, гэта твая месца, дзе захоўваюцца самыя каштоўныя

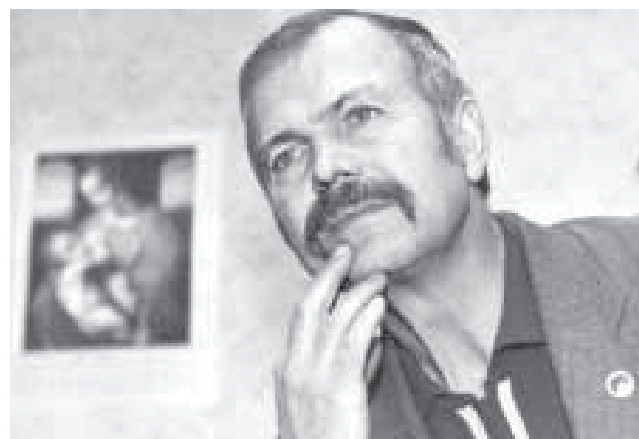
рэчы, якія калі-небудзь вынайшаў і стварыў чалавек. Таму музеі павінны быць бліжэй да грамадства і поўнаасцю для яго адкрытымі. Беларускія музеі шырока адзначылі гэты дзень.

Наш кар.

75 гадоў з дня нараджэння Міколы Вяршыніна

Мікалай Пятровіч **ВЯРШЫНІН** нарадзіўся 20 траўня 1940 г. у Чэрвені.

У дзяцінстве з бацькамі пераехаў на радзіму маці ў Рудзенскі раён (цяпер Пухавіцкі раён). У пачатку Вялікай Айчыннай вайны бацькі Вяршыніна загінулі пад бамбёжкай, выхоўваўся спачатку ў цёткі, пасля ў дзіцячым доме. У 14 гадоў падаўся ў Менск на вучобу, потым служыў у пагранічных войсках. Скончыў Менскі аўтамеханічны тэхнікум (1958), гістарычны факультэт БДУ (1970). Працаваў інжынерам Менскага падшыпнікавага завода, старшым інжынерам Менскага трактарнага завода, вядучым інжынерам навукова-вытворчага аб'яднання "Прагрэс". Кіраваў літаратурнымі адзеламаі рэдакцый заводскай, абласной і рэспубліканскай газет.

насьць пачаў падчас службы ў арміі, тады адбыўся і дэбют у друку. Пісаў байкі, фельетоны, гумарэскі, мініяцюры, каламбуры, эпіграмы. Аўтар зборнікаў сатырычнай паэзіі "Без віны вінаватыя" (1972), "Не сышліся характарамі" (1977), "Дагуляўся" (1981), "Нашто мне жаніцца" (1982), "У чужым воку" (1991), "Свой чалавек"

(1993), "Сваё месца" (1994) і інш. Творы М. Вяршыніна ўвайшлі ў больш чым 20 калектыўных зборнікаў сатырычнай паэзіі і прозы. Пастаянна друкаваўся ў газетах і часопісах, у тым ліку і ў "Нашым слове", часта выступаў на радыё і тэлебачанні.

Памёр у траўні 2010 г.

Вікіпедыя.

Літаратурную дзей-

НОЧ МУЗЕЯЎ

Міжнародная акцыя "Ноч музеяў"
Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы
16 мая 2015 года з 19.00 – на 01.00

Вакол свету за адну ноч
Адзін сябе часткай сусвету

Індыя, Украіна, Кітай, Ізраіль, Расія, ЗША, Славакія, Беларусь, Літва, Армэнія, Польшча, Татарстан, Бразілія, Грузія

вул. Янкі Купалы, 4
АДЗВОНІ ПА ТЭЛ.: 8017 327 78 66

Гэтарэя Сіва, П'ДЗЕМКА, AFISHA.TOT.BY, QrCode

Большасць беларускіх музеяў у ноч з 16 на 17 траўня прыняла ўдзел у Міжнароднай акцыі "Ноч музеяў". Яркую дзею арганізаваў Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы - свята "Вакол свету за адну

ISSN 2073-7033

ноч!". Арганізатары пазнаёмілі гледачоў з песеннай і танцавальнай культурай 15 краін, з якімі звязана імя народнага паэта Беларусі Янкі Купалы: Расія, Украіна, Літва, Славакія, Чэхія, Грузія, Армэнія, Кітай, ЗША, Ізраіль, Бразілія, Індыя, Татарстан, Польшча і, вядома, Беларусь.

"Святло ў акне" - тема ночы ў музеі Якуба Коласа

На першым паверсе гасцей чакаў тэатр-фрай: чытанне літаратурнай кампазіцыі паводле паэмы Якуба Коласа

«Сымон-музыка» пад акампанемент скрыпкі. Пасля выступіў ўзорны духавы аркестр «Фанфары Нямігі», пабавілі майстэрствам студыя дзіцячай харэграфіі, Менскі фестываль вулічных тэатраў ды іншыя.

Атмасферу рэзідэнцыі Радзівілаў XVI, XVIII і XIX стагоддзяў адначасова можна было адчуць у Нясвіжы. Ва ўнутраным дворыку замка можна было паўдзельнічаць у прыдворных забавах...

І так па ўсёй краіне.

Наш кар.

Заява Сакратарыяту ТБМ з нагоды 20-годдзя першага рэфэрэндуму ў Беларусі

14 траўня (мая) - 20 год першаму беларускаму рэфэрэндуму.

Адным з пытанняў было пытанне аб наданні рускай мове роўнага статусу з беларускай.

Згодна з афіцыйнымі дадзенымі ў рэфэрэндуме прынялі ўдзел 64,8% жыхароў Беларусі, з іх за роўнасць дзвюх дзяржаўных моў прагаласавала 4017273 чалавекі, альбо 51,81%. Дваццаць гадоў - дастатковы час для таго, каб увасобіць волю народа на практыцы і ў штодзённым жыцці. Але дзе абяцаная роўнасць моў? Мусім канстатаваць, што была штучна зменшана інфармацыйная прастора на дзяржаўнай беларускай мове ў сферы тэле- і радыёвяшчання, у дзяржаўных друкаваных сродках масавай інфармацыі, у сістэме адукацыі, у беларускім войску, сістэме МУС і дзяржаўным апарате. Такая недальнабачная палітыка ставіць пад пагрозу само існаванне беларускай дзяржавы. Настаў час зрабіць высновы і вярнуць дзяржаўную беларускую мову ва ўсе сферы грамадскага жыцця.

Кожнаму беларускаму патрыёту варта памятаць: будзе свабодна развівацца беларуская мова ў незалежнай Беларусі - будзе жыць беларускі народ!
13.05.2015 г.

Паседжанне рады Ёсебеларускага кангрэсу за незалежнасць

16 траўня (мая) у Менску аб'ялося чарговае пасяджэнне рады Ёсебеларускага кангрэсу за незалежнасць.

У ім узялі ўдзел А. Трусаў, М. Пастухоў, М. Грыб, Л. Дзейка, Р. Кастусёў, У. Колас, А. Мех, С. Суднік, С. Багданкевіч, М. Курьільчык, А. Анісім.

Падчас паседжання разглядаліся працоўныя пытанні, датычныя правядзення сесіі кангрэсу па палітычным становішчы.

У парадак дня сесіі было прапанавана ўключыць наступныя пытанні: палітычная сітуацыя ў свеце, палітычная сітуацыя ўнутры Беларусі. Прысутныя таксама выказалі меркаванне аб неабходнасці прыняцця выніковых дакументаў сесіі. Папярэдне было прынята рашэнне аб распрацоўцы заяў, датычных палітычнага становішча ў Беларусі і аб зменах у выбарчай сістэме Беларусі.

Сесія кангрэсу запланавана на 7 чэрвеня 2015 г. Пачатак рэгістрацыі аб 11.00.

Сесія пройдзе ў Менску, у сядзібе Партыі БНФ.

Наступнае паседжанне рады прызначана на 23 траўня.

Працуе сайт Усебеларускага кангрэсу за незалежнасць. Зайсці на яго можна па спасылцы: <http://manifest.tbm-mova.by>.

Наш кар.

Навіны моўнай разнастайнасці

Эканамічны рост звязаны са зніжэннем моўнай разнастайнасці

Па пэўных падліках, кожны чатырнаццаць дзён знікае адна з моў свету. Нядаўна Кэмбрыджскія навукоўцы правялі комплекснае даследаванне фактараў, якія звязаныя з іх знікненнем. Выявілася, што самай вялікай небяспека пагражае мовам у найбольш эканамічна развітых рэгіёнах, а таксама ў тых, якія найбольш актыўна развіваюцца. Аказалася, што валавы ўнутраны прадукт на душу насельніцтва прама прапарцыянальна страце моўнай разнастайнасці.

Часта здараецца, што ў рэгіёнах, якія перажываюць эканамічны бум, адна мова пачынае дамінаваць у эканамічным і палітычным жыцці. Каб не застацца "за бортам" насельніцтва вымушана кідаць родныя мовы і пераходзіць на дамінантную.

Даследаванне выявіла і шэраг фактараў, што супрацьдзейнічаюць страце моўнай разнастайнасці. Яна больш павольна ідзе ў тропіках і горных раёнах, у параўнанні з рэгіёнамі з памяркоўным кліматам. Гэта, верагодна, абумоўлена цяжкасцямі перамяшчэнняў і распаўсюду глабалізацыі.

Афіцыйныя дакументы на мове з усяго 750 носьбітамі

У Перу афіцыйныя акты грамадзянскага стану нядаўна сталі даступныя на карэннай мове, на якой размаўляюць усяго 750 чалавек. Мова **жакару** распаўсюджана ў высакагорным раёне недалёка ад сталіцы краіны, Лімы. Гэтай мове пагражае знікненне, і свой крок улады тлумачаць неабходнасцю выратаваць яе. Дзвюхмоўнымі (на жакару і на іспанскай) сталі пасведчанні аб нараджэнні, шлюбе і г.д., а таксама бланкі заяў, неабходныя для іх атрымання.

У ЗША плануець адкрыць школу з навучаннем на мове, на якой не размаўлялі з 19 стагоддзя

У жніўні 2015 года ў штаце Масачусэцс палануецца

адкрыць пачатковую школу з выкладаннем большасці прадметаў на мове карэнных жыхароў краю - **вампааноа**.

Мова **вампааноа** (таксама вядомая і пад іншымі назвамі, напрыклад, **масачусэт**) належыць да алганкінскай моўнай сям'і. Калісьці яна была распаўсюджана на паўднёвым усходзе цяперашняга штата Масачусэцс. Вампааноа, верагодна, была першай мовай карэнных амерыканцаў, на якой была цалкам надрукавана Біблія. Гэта зрабіў святар і місіянер Джон Эліёт у 1663 годзе. Гэта, відаць, была першая поўная Біблія, надрукаваная ў заходнім паўшар'і ўвогуле.

У канцы 17 стагоддзя даволі вялікі адсотак індзейцаў-хрысціян мог чытаць і пісаць на гэтай мове. Але асіміляцыя, войны, хваробы, рабства і законы супраць ужывання мовы зрабілі сваю справу, і на ёй перасталі размаўляць прыкладна ў сярэдзіне - канцы 19 стагоддзя, хаця ў пачатку 20 стагоддзя некалькі чалавек яшчэ помнілі мову.

Вампааноа пакінула

Джэсі Літл Доў Бэйрд

свой адбітак у англійскай мове, праз якую пэўныя словы з яе прыйшлі і да нас. Гэта, напрыклад, словы *своіш*, *макасін* (пакрывае ўсю нагу), *скулс* (адцу-конк - выдзяляе задкасе з цела). На мове захавалася багата юрыдычных і асабістых дакументаў, якія дапамаглі яе адрадзіць.

Адраджэнне вампааноа пачалося з містычнага здарэння. У 1993 годзе Джэсі Літл Доў Бэйрд (Ферміно) (Jessie Little Doe Baird), маці чатырох дзяцей і сацыяльны работнік, пачала бачыць паўторныя сны.

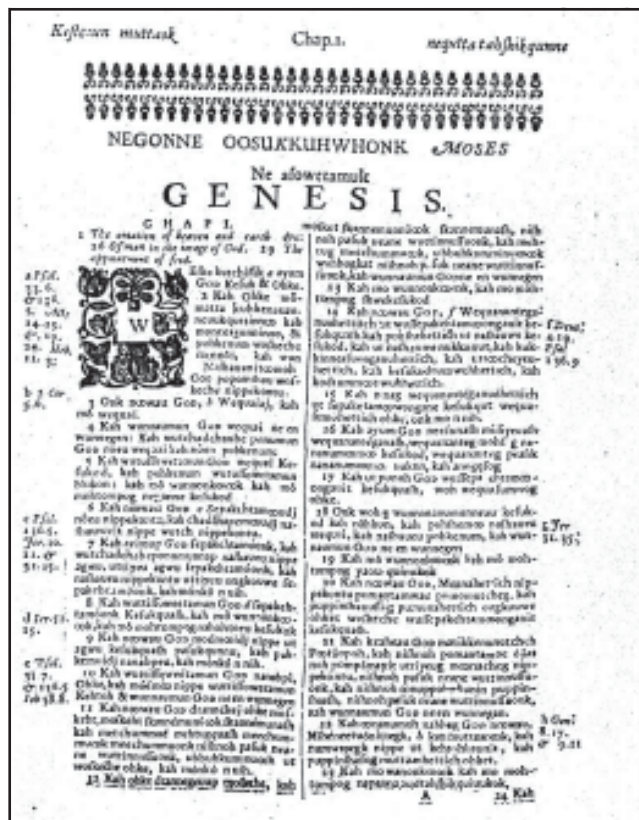
У снах людзі, падобныя да прадстаўнікоў яе племені Машпі (аднаго з плямёнаў народа Вампааноа, якое жыве на паўвостраве Кэйп-Код), размаўлялі з ёй на мове, якой яна тады не разумела. Здагадваючыся, што гэта мова яе продкаў, Джэсі распачала ўласнае лінгвістычнае даследаванне тэкстаў на ёй і захапілася ідэяй адрадзіць мову. Гэтай ідэяй яна зацікавіла і прадстаўнікоў свайго народа. Граматыка, слоўнік і фанетыка мовы быў узноўлены на падставе аналізу дакументаў і параўнання з іншымі алганкінскімі мовамі, якія захаваліся да нашага часу. У 2000 годзе Джэсі атрымала навуковую ступень па лінгвістыцы ў знакамітым Масачусэцкім тэхналагічным інстытуце.

Сёння ў Масачусэцсе жыве больш за дзве тысячы індзейцаў народа Вампааноа, і прыкладна чвэрць з іх наведвала ці наведвае моўныя курсы. Існуюць пазашкольныя моўныя курсы для моладзі, рознаўзроўневыя курсы для дарослых, летнік з пагрузжэннем у мову. Курсы праходзяць у некалькіх гарадах, у тым ліку ў Бостане, сталіцы штата. Выпушчана багата адукацыйных матэрыялаў, падрыхтаваны 15 настаўнікаў і два лінгвісты-даследчыкі мовы. Працягваецца праца над вампааноа-англійскім слоўнікам, які ўжо налічвае больш за 11 тысяч слоў. Дачка Джэсі Бэйрд, Мэй Эліс, стала першым чалавекам за шмат пакаленняў, для каго вампааноа стала першай мовай.

Праект па адраджэнні мовы рэалізуецца сумесна некалькімі плямёнамі народа Вампааноа. Ён фінансуецца федэральнымі грантамі для моваў карэнных амерыканцаў і супольнасцю Вампааноа. Арганізатары праекту плануюць у канцы лета адкрыць пачатковую школу (1 - 3 класы), якая будзе працаваць па прычыце пагрузжэння ў мову. Мяркуецца, што па-англійску будуць праводзіцца два ўрокі з шасці ў дзень. У далейшых планах - адкрыць у гэтай школе як мінімум і сярэднія класы.

Дарчы, зараз у ЗША працуе больш 50 школ ці класаў, дзе мовы карэнных амерыканцаў вывучаюцца шляхам пагрузжэння. Паведамляецца, што ў Каліфорніі адраджаецца мова **чачаньё**, на якой не размаўлялі з 30-х гадоў 20-га ст.

Дзяніс Тушыньскі, на матэрыялах ці адпівваючыся ад матэрыялаў бюлетэня "Огміс" № 55.

Старонка Бібліі на мове вампааноа

Тэрыторыя плямёнаў на паўдні Новай Англіі ў пачатку 17 стагоддзя

ЛОБАН

Пра паходжанне прозвішча

Сёлета своеасаблівага юбілеі знакамітых пісьменнікаў - нараджэнцаў Случчыны: Кузьме Чорнаму - 115 гадоў, Яну Скрыгану - 110, Міколу Лобану - 105. Успомнілася гэта, відаць, найперш таму, што мне давляецца мець пэўнае дачыненне да слыханых майстроў слова.

У 2014 - 2015 гг. я напісаў і апублікаваў некалькі артыкулаў пра мову твораў Кузьмы Чорнага. З Янам Скрыганам было кантактаванне ад канца 60-х, калі ён працаваў у БелСЭ.

У той далёкі час, у 1968 годзе, я быў прыняты на пасаду старшага навуковага супрацоўніка інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН Беларусі.

Працаваў і ў аддзеле лексікалогіі і лексікаграфіі, якім загадваў М. Лобан. Памятаю, іншы раз мой старэйшы калега А. Баханькоў у неафіцыйных абставінах жартоўна вымаўляў прозвішча загадчыка сектара з націскам на другім галосным: *можа, і гэтая згадка падштурхнула пазнаёміцца з паходжаннем прозвішча пісьменніка і мовазнаўцы: Лобан.*

Пачаў гартыць публікацыі П. Сцяцко ў газеце "Наша слова". І знайшоў, здавалася, што трэба - артыкул: *Лобан* (Мікола Л.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *лабан* прамысловая рыба сямейства кефалей; пераносна іскусу з суфікса *-ан-* на каранёвую марфему (*лабан-лабан*) абумоўлены неабходнасцю адмежаваць прозвішча ад апелятыва (...). Можна бачыць тут і ўплыў графічнай формы расійскай мовы: "Лобан І.

Прост. Лобач, -ча м.; 2. зоол. Лобан, - на м. (Русско-белорусский словарь, 1993, т. 1, с. 730)".

Але ці ёсць патрэба крыніцы гэтага прозвішча шукаць дзесьці далёка. Ля мора? Яго вытокі, карані няцяжка заўважаюцца на беларускім працягу. Нават на маёй вузкай жыццёвай пляцоўцы - падчас працы ў АН БССР, у БДПУ імя Максіма Танка - сустрэліся прозвішчы адной сямейкі: Лобовіч, Лобач, Лобань ... і з класічнага твора Лобановіч.

Доктар філалагічных навук, прафесар В. Шур лічыць: *"У аснове прозвішча Лобановіч апелятывы лабасты, лобан, якія ўжываюцца для апісання чалавека не толькі з вялікім лібом, а і разумнага, кемлівага (аналогія на падставе антрапаметрычных характарыстык і параметраў). У трылогіі Я. Коласа выкарыстоўвае разнавіднасці гэтага прозвішча: Лобуна, Лобанок..." / Анамастычная лексіка ў беларускай мастацкай літаратуры. 2002, с. 98/.*

В. Шур таксама прыводзіць цытату з успамінаў Міколы Лобана: *"Кажуць, калі дзед (пісьменніка. - В.Ш.) першы раз пайшоў у школу, настаўнік запытаў яго: "Як прозвішча?" - "Лобановіч". - адказаў хлапчук. - "Як - Лобановіч? Мужык ды шляхецкае прозвішча носіць? Лобан тваё прозвішча" - запярэчыў настаўнік і запісаў "Лобан Васільіў".*

Гэтых звестак, напэўна, дастаткова, каб зрабіць вывад пра паходжанне разглядаванага прозвішча.

Алесь Каўрус.

ЗГАДАЙМА

У "Нашым слове", гадоў 15-20 таму, быў надрукаваны чытачоўскі ліст, у якім пісалася, што ў нейкай беларускай гаворцы (гаворках) жаночыя прозвішчы на *-in* не скланяюцца.

Шкада, у маіх паперах не захаваліся звесткі пра гэтую публікацыю. Спадзяюся, што аўтар той нататкі ці нехта з чытачоў акажацца, адгукнецца.

Запомніўся ж допіс, відаць, таму, што і ў маёй роднай гаворцы (в. Брусы Мядзельскага раёна) прозвішча такой мадэлі, ужывае ў дачыненні да асобы жаночага полу, таксама не змяняла родавай формы, не набывала канчатка. У нас казалі і пісалі: *Ходзін Марфе, у Рэні Ходзін, да Ходзін Лёдзі, з Ходзін Тамарай.*

Праўда. Калі ў 60-я гг. у васьмігадовай школе з'явіўся новы настаўнік рускай мовы Васіль Іванавіч Голікаў (нараджэнец Расіі), дык гэтае прозвішча ў школьным ужытку пачалі скланяць: *Ходзінай* ... Тым часам я ўжо выехаў з вёскі на новае месца вучобы і працы - у горад.

Цікава было б даведацца "з месцаў" - ад вяскоўцаў (а можа і гараджан) - пра адзначаную асаблівасць беларускага прозвішчаўжывання. Кваліфікаваны адказ на ўзнятае пытанне

не мог бы даць (праз "Наша слова") Павел Уладзіміравіч Сцяцко. Ён ужо нібы і нарыхтаваны гэта зрабіць: у ягоных публікацыях, прысвечаных беларускім прозвішчам, сустраюцца падобны прыклад. Падаю яго ў аўтарскай рэдакцыі (афармленні), каб пазбегнуць недакладнасці.

Злобін (Лідзія З.) - форма прыметніка з фармантам *-in* ад антрапоніма *Злоба* і семантыкай нашчадак названай асобы: *Злоба-in*. ФП (формула прозвішча. - А.К.): *Злоба* (тое, што і злосьць, пачуццё варажасці, жаданне прычыніць зло) *Злоба* (мянушка, потым прозвішча) - *Злобін* (НС, 19.11.2014).

Мо ёсць падставы (і рацыя) да гэтага шэрагу нескланяльных жаночых прозвішчаў далучыць і іншыя, напрыклад: *Жамойцін* (Святлана), *Літвін* (Жана), *Чыгрын* (Маня)?

Мы толькі ставім пытанне...

Алесь Каўрус.

На Лідчыне жаночыя прозвішчы *Логвін, Сонгін* (*Сангін*), *Ліцвін, Жамойцін* традыцыйна не скланяюцца. Калі скланенне дзе ўзнікла, то гэта з ласкі савецкіх сакратароў сельсаветаў.

Станіслаў Суднік.

Беларусь далучылася да Балонскага працэсу

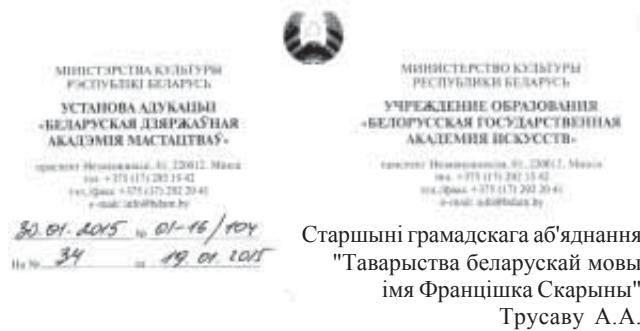

Беларусь далучылася да Балонскага працэсу і ўвайшла ў Еўрапейскую прастору вышэйшай адукацыі (ЕПВА). Пра гэта было аб'яўлена 14 траўня ў Ерване на Канферэнцыі міністраў адукацыі краін ЕПВА і форуме па Балонскай палітыцы. Падчас дыскусіі аб уваходжанні Беларусі некаторыя ўдзельнікі канферэнцыі выказалі занепакоенасць. Міністры адукацыі Нарвегіі, Швецыі, Нідэрландаў і Ісландыі заявілі пра неабходнасць выканання Беларуссю ўмоў дарожнай карты па далучэнні да Балонскага працэсу. Прадстаўнік Швецыі, у прыватнасці, падкрэсліла, што адчувае сваю адказнасць за пашырэнне студэнцкіх і акадэмічных свабод у Беларусі, таму, на яе думку, "вельмі важна, каб краіна кіравалася гэтай дарожнай картай". А міністр адукацыі Ісландыі заявіў: "Дарожная карта - гэта не прапанова, а патрабаванне, якое павінна быць выканана. Важна, каб усе яе ўмовы былі выкананы як мінімум. Мы павінны вельмі ўважліва сачыць за падзеямі ў Беларусі, ці выконваюцца там акадэмічныя свабоды, прынцыпы мабільнасці і ў цэлым правы чалавека". Заяўку на далучэнне да Балонскага працэсу і далучэнне да ЕПВА Міністэрства адукацыі Беларусі накіравала ў 2014 годзе. У пачатку красавіка гэтага года стала вядома, што беларускае пытанне ўключана ў парадак дня, і кіраўнік Міністэрства адукацыі Міхаіл Жураўкоў атрымаў запрашэнне на канферэнцыю ў Ерван. Беларусь увайшла ў Балонскі працэс з другой спробы. Першую заяўку меркавалася разгледзець у красавіку 2012 года на саміце міністраў адукацыі ЕПВА. Аднак пры падрыхтоўцы саміту Балонская рабочая група вырашыла зняць заяўку Беларусі з парадку дня ў сувязі з невыкананнем краінай такіх прынцыпаў Балонскага працэсу, як акадэмічная свабода, інстытуцыянальная аўтаномія і студэнцкі ўдзел у кіраванні вышэйшай адукацыяй. Кіраўніцтва Мінадукацыі Беларусі, са свайго боку, неаднаразова заяўляла, што прэтэнзіі "ляжаць не ў сферы адукацыі, а ў іншай сферы", і што Беларусь

даўно гатовая да ўваходжання ў Балонскі працэс. Пры гэтым міністр адукацыі не сумняваўся ў тым, што чарговая спроба далучэння будзе паспяховай. - Мне здаецца, я нават упэўнены, што сёлета ў нас усё атрымаецца. І мы спакойна, без мітусні станем членамі Балонскага працэсу, - заявіў Міхаіл Жураўкоў незадоўга да пазнаккі ў сталіцу Арменіі. Каментуючы прынятае сёння ў Ерване рашэнне, ён назваў далучэнне Беларусі да Балонскага працэсу "важным і адказным крокам у развіцці нацыянальнай сістэмы адукацыі", які "адлюстроўвае высокі ўзровень беларускай сістэмы адукацыі і ставіць перад намі велізарныя задачы па яе развіцці і абнаўленні". "Уключэнне нас у Еўрапейскую прастору вышэйшай адукацыі адлюстроўвае прызнанне сусветнай грамадскасцю беларускай сістэмы вышэйшай адукацыі і пацвярджае факт таго, што нацыянальная мадэль канкурэнтаздольная і зможна інтэгравацца ў сусветную адукацыйную прастору", - cytuye міністра прэс-службы Мінадукацыі Беларусі. Жураўкоў падкрэсліў, што "стратэгія развіцця нацыянальнай сістэмы адукацыі заснавана на міжнароднай інтэграцыі, уцягванні ў працэс абнаўлення нацыянальнай сістэмы адукацыі максімальна шырокага кола зацікаўленых бакоў, уключаючы работадаўцаў, прадстаўнікоў студэнцкага самакіравання і міжнародных экспертаў". Балонскі працэс - працэс збліжэння і гарманізацыі сістэм вышэйшай адукацыі краін Еўропы з мэтай стварэння адзінай Еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі. Афіцыйнай датай пачатку працэсу лічыцца 19 чэрвеня 1999 года, калі прадстаўнікі 29 краін дакумэнтальна аформілі ў Балоніі (Італія) сваё рашэнне ўдзельнічаць у добраахвотным працэсе стварэння ЕПВА. На сёння працэс уключае ў сябе 47 краін з 49 дзяржаў, якія ратыфікавалі Еўрапейскую культурную канвенцыю Савета Еўропы (1954). Балонскі працэс адкрыты для далучэння іншых краін.

belapan.by.

Беларуская мова ў беларускіх універсітэтах

Аб інфармацыі

Старшыні грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" Трусаву А.А.

Паважаны Алег Анатольевіч!

У адказ на Ваш ліст ад 19 студзеня 2015 г. № 34 паведамляем, што ўстанова адукацыі "Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў" (далей - БДАМ) зацікаўлена ў свабодным развіцці і ўжыванні ўсіх нацыянальных моў, якімі карыстаецца насельніцтва нашай краіны. У той жа час, як установа адукацыі, што рыхтуе кадры ў галіне нацыянальнага мастацтва, БДАМ надае вялікую ўвагу развіццю менавіта беларускай мовы.

У блоку сацыяльна-гуманітарных дысцыплін, які ідэнтычны для ўсіх спецыяльнасцей БДАМ, па-беларуску выкладаюцца 25% дысцыплін.

Наша ўстанова адукацыі мае сваю спецыфіку ў сувязі з падрыхтоўкай спецыялістаў у галіне мастацтва. Гэта і невялікая колькасць студэнтаў у групах, і наборы на пэўныя спецыяльнасці не штогадова, а раз на некалькі год, і практыка запрашэння вузкіх спецыялістаў-практыкаў для выкладання адмысловых дысцыплін. Таму ў БДАМ склалася традыцыя прадстаўлення права выбару мовы, на якой выкладаецца дысцыпліна, выкладчыкам блоку агульнанавуковых і агульнапрафесійных дысцыплін і блоку спецыяльных дысцыплін. Як правіла, выкладчык узгадняе гэты выбар з канкрэтнай групай студэнтаў. Таму вызначыць дакладны праэнт дысцыплін, якія выкладаюцца па-беларуску ўсім спецыяльнасцям і напрамкам спецыяльнасцей немагчыма. Трэба адзначыць, што падрыхтоўка па некаторых спецыяльнасцях і напрамках спецыяльнасцей у БДАМ вядзецца пераважна па-беларуску, напрыклад, "Мастацтвазнаўства (выяўленчае мастацтва)", "Графіка", "Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва (вырабы з тэкстылю)".

У БДАМ вядзецца праца па падрыхтоўцы ВМК адпаведна новым стандартам трэцяга пакалення. На дадзены момант 20% з падрыхтаваных да выдання ВМК выкананы на беларускай мове.

Справаводства ў БДАМ вядзецца пераважна па-беларуску (прыкладна 80%). Выключна на беларускай мове вядзецца дакументацыя Савета Акадэміі, Навукова метадычнага савета БДАМ.

У 2014 годзе рэдакцыйна-выдавецкім аддзелам БДАМ былі падрыхтаваны выданні на беларускай (20%), рускай (30%), англійскай мовах (10%), часопісы і зборнікі матэрыялаў канферэнцый на беларускай і рускай мовах (40%).

Неабходна адзначыць і тое, што інфармацыя, якую Вы просіце прадставіць, не ў поўнай меры адлюстроўвае працу БДАМ па развіцці і папулярнасці беларускай мовы. Напрыклад, у 2014 годзе з 229 дыпломных работ БДАМ 78 (21%) абараняліся па-беларуску, у вучэбных работах студэнтаў кафедры графікі і кафедры графічнага дызайну перавага аддаецца ілюстраванню твораў менавіта беларускіх пісьменнікаў, студэнты і педагогі БДАМ на працягу года праводзілі шматлікія мерапрыемствы з мэтай прапаганды нацыянальнай культуры.

Рэктар М.Р. Баразна.

Старшыні Грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" Трусаву А.А. 220034, г. Мінск, вул. Румянцава, 13

Паважаны Алег Анатольевіч!

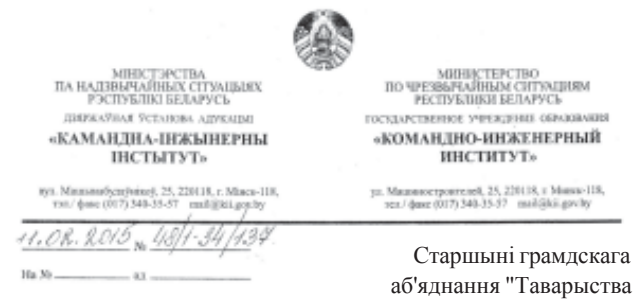
Галоўнай мэтай навучання ва ўстанове адукацыі "Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт" з'яўляецца падрыхтоўка высокакваліфікаванага спецыяліста ў галіне аховы здароўя.

Навучанне ва ўніверсітэце ажыццяўляецца ў адпаведнасці з пажаданнямі айчынных і замежных студэнтаў на трох мовах (рускай, беларускай, англійскай).

Прафесарска-выкладчыцкі склад кафедр універсітэта праводзіць рэгулярны маніторынг метадычнага забеспячэння вучэбнага працэсу і ў адпаведнасці з яго вынікамі ажыццяўляе падрыхтоўку вучэбна-метадычных комплексаў і вучэбных выданняў на рускай, беларускай і англійскай мовах.

З павагай, рэктар БДМУ

А.В. Сікорскі.

Старшыні грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" Трусаву А.А.

220034, г. Мінск, вул. Румянцава, 13

Паважаны Алег Анатольевіч!

Дзяржаўная ўстанова адукацыі "Камандна-інжынерны інстытут" Міністэрства па надзвычайных сітуацыях Рэспублікі Беларусь у межах рэалізацыі навучальнага працэсу на аснове адукацыйных праграм па падрыхтоўцы спецыялістаў вышэйшай кваліфікацыі надае ўвагу развіццю і функцыянаванню беларускай мовы як адной з дзяржаўных моў нашай краіны.

У адпаведнасці з адукацыйнымі стандартамі па цыкле сацыяльна-гуманітарных дысцыплін у сістэме вышэйшай адукацыі Рэспублікі Беларусь для вышэйшых навучальных устаноў негуманітарнага профілю ў інстытуце распрацаваны і выкладаецца курс "Беларуская мова (прафесійная лексіка)", асноўная мэта якога - авалоданне сацыяльна-асобнымі кампетэнцыямі, у тым ліку моўнай кампетэнцыяй у сферы прафесійнай дзейнасці. У вучэбны працэс у якасці электроннага рэсурсу ўведзены арыгінальны матэрыял тэрміналагічнага руска-беларускага слоўніка па надзвычайных сітуацыях. Распрацаваны і функцыянуюць электронныя вучэбна-метадычныя комплексы па дысцыпліне "Беларуская мова (прафесійная лексіка)", які размешчаны на афіцыйным сайце Камандна-інжынернага інстытута.

Рэгулярна праводзіцца навукова-метадычнае кіраўніцтва курсантамі ў мэтах падрыхтоўкі для выступленняў на міжнародных навукова-практычных канферэнцыях. Штогод курсанты прымаюць удзел у алімпіядзе па беларускай мове, змест якой складаецца з заданняў агульнамоўнага і прафесійна арыентаванага характару.

Сучасны стан функцыянавання беларускай мовы ў інстытуце сведчыць аб дастатковай інтэграцыі мовы ў сферы падрыхтоўкі спецыялістаў вышэйшай адукацыі ў ВНУ негуманітарнага профілю.

Намеснік начальніка інстытута А.М. Камлюк.

Старшыні грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны" Трусаву А.А.

Рэктарат УА "Беларуская дзяржаўная сельскагаспадарчая акадэмія" на Ваш запыт № 53 ад 27.01.2015 г. паведамляе, што акадэмія мае магчымасць весці падрыхтоўку спецыялістаў па адкрытых у ВНУ спецыяльнасцях на беларускай мове пры ўмове напаўнення акадэмічных груп у межах спецыяльнасцей. Камплектаванне вучэбных груп для навучання на дзяржаўных мовах ажыццяўляецца па заяўным прынцыпе.

На сённяшні дзень у акадэміі на беларускай мове чытаецца на ўсіх патоках інтэграваны модуль "Гісторыя", а таксама дысцыпліна "Беларуская мова (прафесійная лексіка)". Метадычнае суправаджэнне вышэйадзначаных дысцыплін, у тым ліку вучэбна-метадычных комплексаў, выданы на беларускай мове.

Справаводства ў акадэміі вядзецца пераважна на рускай мове, за выключэннем адказаў на ўваходную карэспандэнцыю на беларускай мове.

Праца над стварэннем сайта акадэміі на беларускай мове праводзіцца ў цяперашні час і будзе скончана ў сакавіку бягучага года.

Рэктар акадэміі П.А. Саскевіч.

Лёс беларускай мовы пасля Люблінскай уніі

Пасля Крэўскай уніі, калі Ягайла стаў Польскім каралём і са сваім беларускім дваром пераехаў у Кракаў, старабеларуская мова значна паўплывала на польскую і дапамагла ёй назбавіцца ад шматлікіх нямецкіх запаваняў.

У сваю чаргу на Беларусь папырыла свой уплыў каталіцкая царква, якая прынесла нам латынь, і мы маем імат лацінізмаў, асабліва ў XVI-XVIII стст., калі існавала лацінамоўная сістэма адукацыі. У гэты час з'явілася так званая беларуская рэдакцыя царкоўнаславянскай мовы, што прыкметна адрознівала мову беларускіх тэкстаў ад мовы рэлігійных помнікаў тагачаснай Маскоўскай дзяржавы.

Асноўнымі цэнтрамі беларускай юрыдычна-дэкалявой пісьменнасці з'яўляліся дзяржаўныя, прыватнаўласніцкія і магістрацкія канцелярыі.

Найважнейшыя дзяржаўныя акты, прывілеі і іншыя дакументы зацвярджана вялікакняжэскай канцелярыя ў Вільні, якая мела свой уласны архіў (Метрыку). Большасць актаў і граматаў Вялікага Княства Літоўскага ў XIV-XVI стст. былі напісаны кірыліцай, на старабеларускай мове.

У пачатку XVI ст. Ф. Скарына ўвёў родную беларускую мову ў Біблію і гэтым самым паказаў яе раўнапраўе з класічнымі кананічнымі мовамі - лацінскай, грэчаскай, старажытнаўрэйскай.

З усіх жанраў беларускай літаратуры перыяду яе станаўлення найбольш дынамічна развіваліся летапісы. Упершыню грунтоўны аналіз гэтых і іншых летапісаў зрабіў знакаміты беларускі гісторык Мікалай Улашчык.

Аднак пасля Люблінскай уніі, калі ВКЛ страціла Беласточчыну і ўкраіну сітуацыя стала пагаршацца. У гэты час Польшча зрабіла польскую мову дзяржаўнай. Паступова і польскі касцёл перайшоў з латыні на польскую мову. Сярод беларускіх магнатаў і шляхты польская мова праз каталіцкі касцёл стала мовай зносінаў і ў прыватным жыцці. Вялікі ўдар нашай мове нанесены вайной з Масквіяй у 1654-1667 гадоў, калі былі знішчаны беларускі горады, а яго жыхары альбо загінулі, альбо былі вывезены ў Расію, як палонныя.

Пэўную ролю ў захаванні роднай мовы адыграла ўніяцкая царква, але і яна паступова паланізувалася. У 1697 годзе адзінай дзяржаўнай мовай у ВКЛ стала польская, а Рэч Паспалітую суседзі, асабліва Расія пачалі называць Польшчай. У XVIII ст. беларуская эліта называла сябе літвінамі, але гаварыла і пісала польскую. Носбітамі беларускай мовы заставаўся сяляне і мяшчане (асабліва праваслаўныя і ўніяты). Але горады наш

пасля трагедыі XVII ст. перастаў быць беларускім, бо больш паловы гараджан складалі яўрэі, а культурная эліта паступова апаліячылася.

Цікава, што пасля раздзелаў Рэчы Паспалітай у Расійскай імперыі на беларускіх землях праводзілася да 1830-1831 г. татальная паланізацыя, асабліва ў сістэме адукацыі, пачынаючы з Віленскага ўніверсітэта. Пасля задушэння паўстання паланізацыю спынілі і пачалі з'яўляцца першыя літаратурныя творы на беларускай мове, прычым напісаныя "лацінкай".

Новы этап у развіцці сучаснай беларускай мовы адыгралі дзве падзеі XIX ст., 1861 год - год адмены прыгону і новае паўстанне 1863-1864 гг., якое прынесла на Беларусь татальную русіфікацыю. Былі "літвіны", нашчадкі старабеларускай эліты ВКЛ падзяліліся на "красовых палякаў", беларусаў і літоўцаў.

Трэба сказаць, што частка беларускай шляхты, асабліва дробнай, акрамя польскай ведала і мову сваіх сялян - беларускую. Пра гэта сведчаць вынікі перапісу 1897 года. Напрыклад, нават у Віленскай губерні трэцяя частка ўсіх дваран, прызнала сваёй роднай мовай беларускую.

Вялікую ролю ў станаўленні беларускай нацыянальнай свядомасці адыграла першая Руская рэвалюцыя і Першая Сусветная вайна.

25 сакавіка 1918 года новая беларуская эліта, у асноўным беларускамоўная, у Менску абвясціла БНР. Беларуская мова стала дзяржаўнай спачатку ў БНР, а потым і ў БССР. Пасля падзелу Беларусі ў 1921 годзе паміж Расіяй і Польшчай склаўся дзве эліты, якія гаварылі па-беларуску. Заходнебеларуская - з цэнтрам ў Вільні, якая стварыла Таварыства беларускай школы, і савецкая - у БССР, што стварыла Інбелкульт і пачала беларусізацыю ў другой палове 20-х гадоў мінулага стагоддзя.

Аднак ужо ў 30-я гады XX стст. пачаліся сталінскія рэпрэсіі ў БССР і пераслед беларускіх патрыётаў у Польшчы.

Другая сусветная вайна спачатку правяла да прымусовага аб'яднання Беларусі ў верасні 1939 г., потым да страці Віленшчыны і Беласточчыны, да шматлікіх ахвяраў сярод беларускіх эліт і да халакосту, калі значна змяняўся нацыянальны склад насельніцтва ў беларускіх гарадах і мястэчках.

Пасля вайны адбылося масавае перасяленне спаланізуванага, каталіцкага насельніцтва Беларусі ў ПНР, а беларускія гарады, і асабліва сталіцы Менск, пачалі засяляць вясцоўцамі з розных рэгіёнаў Беларусі. На кіраўнічыя пасады прысылалі рускамоўных прадстаўнікоў з іншых рэспублік СССР, якія не мелі сваёй нацыянальнай адметнасці і лічылі сябе савецкімі людзьмі.

Значную частку вясцоў-

вай беларускай моладзі вывезлі на пастаяннае жыццё ў Калінінградскую вобласць, Данбас, Карэлію, Казахстан, на шматлікія камсамольскія будоўлі. Беларусь ператварылася ў вялікую вайсковую базу з атамнай зброяй, сюды прыехалі тысячы вайскоўцаў з сем'ямі, якія ваража ставіліся да ўсяго беларускага.

У 1959 годзе пачалася новая хваля русіфікацыі, быў зменены закон аб адукацыі ў БССР, бацькі маглі вызваляць сваіх дзяцей, асабліва, калі яны аднекуль прыехалі ў Беларусь, ад вывучэння беларускай мовы і літаратуры. Усе беларускамоўныя школы да 1961 года ў вялікіх і малых беларускіх гарадах былі зачынены, а ў ВНУ ўжо з 30-х гадоў XX ст. усе прадметы выкладаліся толькі па-руску. Аднак ужо ў 70-х пачалі з'яўляцца прыкметы і асобы будучага нацыянальнага адраджэння, асабліва ў Менску. Гэта былі беларускія пісьменнікі, журналісты, філолагі, гісторыкі і краязнаўцы, а таксама мастакі.

Савецкая таталітарная сістэма нанесла ўдар па "беларускіх нацыяналістаў" у 1973 годзе. Некаторых звалі з працы, некаторым не дазвалялі працаваць па спецыяльнасці, але дзякуючы палітыцы кіраўніка Беларусі Пятра Машэрава нікога не зняволілі і справу, як кажуць, "паклалі пад сукно". У пачатку 80-х гадоў да старэйшага пакалення, сімвалам якога былі пісьменнікі Уладзімір Караткевіч, Ніл Гілевіч, гісторыкі і археолагі Мікола Улашчык, Міхась Чарняўскі, Міхась Ткачоў, мастакі Яўген Кулік і Мікола Купава, краязнавец Мікола Ермаловіч, мастацтвазнавец Зянон Пазняк далучалася студэнцкая моладзь. Узніклі моладзевыя аб'яднанні "Майстроўня", "Талака", "Паходня" і іншыя.

Новыя зрухі ў свядомасці беларускай эліты пачаліся ў часы "перабудовы" у СССР, калі аслабла цензура, і пачалося нацыянальнае адраджэнне ў прыбалтыйскіх рэспубліках.

У 1988 годзе ўзнік БНФ, а ў 1989 годзе - ТБМ. Лідары і большасць сяброў гэтых арганізацый не баяліся гаварыць і пісаць па-беларуску. Яны пачалі ствараць у гарадах беларускамоўныя класы і школы. У Менску ўзнік першы ў краіне беларускамоўны гуманітарны ліцэй.

У пачатку 1990 года быў прыняты "Закон аб мовах у БССР", і беларуская мова атрымала статус дзяржаўнай. Пасля выбараў у Вярхоўны Савет БССР XII склікання ў савецкім беларускім парламенце загучала беларуская мова, прычым не фармальна як раней, а нязмушана, як мова палітычнай і культурнай эліты, якая імкнулася да незалежнасці сваёй краіны.

Пасля атрымання незалежнасці беларуская мова паступова пашыраецца ва ўсіх сферах грамадскага і культурнага жыцця Рэспублікі Бела-

рус. У 1994-1995 гг. 70% усіх першакласнікаў у Беларусі ўжо вучыліся па-беларуску. Аднак у краіне знайшліся сілы, якія атрымалі вялікую падтрымку ў суседняй Расіі, якая ўжо тады праводзіла русіфікатарскую палітыку не толькі сярод шматлікіх народаў на сваёй тэрыторыі, але і ў суседніх краінах.

Так стварылася постсавецкая, рускамоўная, "кампрадорская" буржуазія з ліку былых камуністычных і камсамольскіх лідараў. Яны ў свой час пакінулі калгасную вёску, перасяліліся ў савецкія рускамоўныя гарады і вельмі хацелі стаць не толькі "тоже рускімі", але "рускімі са знакам якасці".

Як гэта нагадвала "красовых палякаў" на "крэсах Усходніх" у перыяд "санацыі"! Захапіўшы ўладу ў 1994 годзе, яны правялі тэв. рэфэрэндум у 1995 годзе, знішчылі дзяржаўную гістарычную сімволіку, падралі на шматкі бел-чырвона-белы сцяг. У 1998 годзе ўнеслі такія змены ў "Закон аб мовах", што можна было зусім не карыстацца дзяржаўнай беларускай мовай. За гэта з Расіі ім ішла танная нафта і газ, а таксама бясконцыя крэдыты.

Аднак 20 год незалежнасці прывялі да значнай змены ў самасвядомасці насельніцтва Беларусі, асабліва сярод моладзі, якая не жыла ў СССР і ніколі не імкнулася жыць і працаваць у Расіі, у адрозненне ад сваіх бацькоў. Беларуская мова і культура страціла свой "вясковы", "калгасны" характар, а стала элітным гарадскім "брэндам", асабліва прыкметай элітнасці на фоне "трасянкі" і правінцыйнай рускай мовы і яе нарматыўнай лексікі.

Зараз мы маем у нашым грамадстве такую з'яву, як у XVII ст., калі беларуская эліта звярнула ўвагу на польскую мову і польскую культуру як заходнееўрапейскую традыцыю, традыцыю больш блізкую і зразумелую чым усходнямоўную маскоўскую, ці паўднёваўкраінскую.

Пасля падзеяў на Украіне, калі рускую мову зрабілі зноў імперскай прыкметай "збірання рускіх земляў" і калі дзейнічае лозунг: "Дзе гучыць руская мова, там і ёсць Расія", - наша эліта з мэтай свайго захавання павінна зразумець, што яе асноўная мова, мова ў сям'і і побыце - гэта менавіта беларуская мова.

Толькі беларуская мова можа аб'яднаць усіх грамадзян Беларусі незалежна ад рэлігіі і сацыяльнага паходжання ў справе захавання сваёй незалежнасці і дабрабыту. Таму лёс нашых дзяцей і ўнукаў залежыць ад таго, на якой мове будзе размаўляць будучая беларуская эліта, пасля таго, як яна неўзабаве зменіць сённяшняю, якая ўжо не ў стане адэкватна ўспрымаць геапалітычную сітуацыю, што склалася ў Еўропе ў мінулым годзе.

Алея Трусаў,
спецыяльна для
парталу ТБМ.

Чалавек, які нёс веды

1860 год - год нараджэння Івана Гарбачэўскага.

Незвычайна мне падабаюцца віншаванні, у якіх ёсць такія словы - няхай вам - табе - шчасціц і шанце ва ўсім! Але, што гаварыць, не кожны мае шчасце, шанец увайсці ў гісторыю з поўнымі дадзенымі, дзе ёсць і дзень, і месяц, і месяц яго нараджэння, ці адыходу ў лепшы свет, каб мы аддалі свае належны ўвагу, павагу, удзячнасць той ці іншай Постаці, Асобе, Чалавеку, які заслужыў усё гэта сваёй Працай, Падзвіжніцтвам, Любоўю, Служэннем самаадданым, самаахвярным свайму народу, сваёй Бацькаўшчыне.

Сярод гэтых зорных людзей і Іван Данілавіч Гарбачэўскі. Мы і сёння не навучыліся як след любіць, шанавыць сваіх герояў, сваіх лепшых прадстаўнікоў...

Мы толькі ведаем гады нараджэння і смерці Івана Данілавіча: 1860-1914. даследчыкі выявілі, што ён быў беларускім настаўнікам, журналістам, краязнаўцам, гісторыкам, пісьменнікам, этнографам, фалькларыстам.

Няма сумненняў, што крэдам жыцця, працы, дзейнасці І. Гарбачэўскага была яго любоў да сваёй Беларусі. Гэта яна, як аўтара гэтага верша Уладзіміра Караткевіча, вяла, імкнула да стваральнасці: *О любоў мая, Беларусь! Над туманным начным стаўком Пралятае самотная гусь, Разразаючы люстра крылом.*

У 17 гадоў Іван Данілавіч атрымаў дакумент аб заканчэнні Полацкай настаўніцкай семінарыі, у 1885 г. - Віленскага настаўніцкага інстытута. Відавочна, у сценах гэтых устаноў панавалі пальшчызна і русчызна, і было забаронена ўсё беларускае, але гукі роднай зямлі, гісторыя, прасторы былі тутэйшымі, і яны заклалі ў юнака асновы свайго пазнання сваёй ідэнтычнасці.

Выкладаў Іван Данілавіч на Невельшчыне Віцебскай губерні спачатку ў Дальніскім народным вучылішчы, а потым у павятовым вучылішчы, супрацоўнічаў у газеце "Віцебскіе губернскае ведомости" (1894-1898 гг.). Атрымаў прызначэнні на Каўказ і Кубань, дзе рабіў інспектарам народных вучылішчаў. Вяртаецца на Бацькаўшчыну ў Рагачоў у 1912 г. і выкладае ў вышэйшым рамесным вучылішчы.

Шмат, вельмі шмат у пазнанні жыцця і дзейнасці І.Д. Гарбачэўскага здзейсніў і, як нам здаецца, гэта будзе рабіць і далей неўтаймоўны наш даследчык В. І. Скідан. Вось што ён піша пра яго ("Энцыклапедыя гісторыі Беларусі", 2 том, стар. 486): *"У гэтым - этнаграфічных нарысах на падставе гіст. звестак, шматлікіх фактаў, помнікаў і легенд даказваў пра існаванне на тэр. Старажытнай Беларусі, апрача агульнавядомых, карацейшых водных шляхоў зносін ("Пра волакі Вялікага воднага шляху*

з варагаў у грэкі", 1894). Анісваў нас. пункты на Зах. Дзвіне, 1895, флору, фаўну, стан промыслаў, адукацыі ў Лепельскім пав. ("Лепельскі павет Віцебскай губерні", 1895 г.); з'яўніцкія вераванні, рэлігійныя абрады, звычай продкаў палешукоў ("Старына старадаўняя", 1897), гісторыю ўзнікнення і бытавання бел. мовы разгледзеў у працы "Старажытнасць беларускіх песень і іх напеваў" (1896)".

Чытаеш усё гэта і думаеш, што нават у тыя часы, калі не было аніводнага афіцыйнага беларускага выдання, усё-такі знаходзіліся людзі, якія думалі - дбалі і пра "ўзнікненне і бытаванне" нашай роднай мовы, як не дасыпаў і пісаў на начах, у часы свайго адпачынку падзвіжнік Іван Данілавіч Гарбачэўскі. Пара сабраць у адно ўсе творы Гарбачэўскага, выдаць іх, альбо правесці навукова-практычную канферэнцыю, чытанні ў яго гонар, каб мы не адрываліся ад сваіх векавечных традыцый, скарбаў народнай мудрасці, цанілі іх, бераглі і неслі іх далей у Сусвет, бо толькі і тады застанецца наша краса, наша адметнасць, нашы непаўторныя гукі!

Відавочна, што гэтая цяжкая праца толькі па сілах энтузіястам і бяссэрбрыкам выдавецтва "Беларускі кнігазбор". А мы ізноў шчыра і ўдзячна цытуем даследчыка В.І. Скідана пра І.Д. Гарбачэўскага: *"У сваіх мастацкіх творах падрэсліваў, што маральнае аблічча людзей, іх сумленне, адчуванне залежаць ад іх адносін да зямлі ("Зямля і араты", нап. 1894), а вайсковая служба працоўніка - сяляніна жахлівай салдацкай муштры, ганьбай і знявагай чалавечай годнасці ператварае яго ў хворага, знямоглага чалавека (апovesць "Не дайшоў да роднай хаты", нап. 1899). Пісаў апвяданні для дзяцей. Прыхільнік стварэння пры школах садоў і агародаў, пчалінікоў, майстэрняў і інш."*

Максім Горкі, які ў зродку пабачыў, ацаніў і даў добры шлях нашым тытанам-адраджэнцам Я. Купалу, Я. Коласу, які быў у сваяцтвае з бацькам Максіма Багдановіча Адамам Багдановічам пакінуў нам у спадчыну: *"Трэба любіць тое, што робіш. І тады праца - нават самая грубая - узвышаецца да творчасці"*. Менавіта такім і паўстае перад намі ў даследаваннях В.І. Скідана Іван Данілавіч Гарбачэўскі.

Як тут не адзначыць і яшчэ аднаго юбіляра дэкабрыста І.І. Гарбачэўскага (1800-1869), які адзначаны назвай вуліцы і мемарыяльнай шыльдай у Віцебску, бюстам, мемарыяльнай шыльдай, назвамі вуліцы і бібліятэкі ў г. Пятроўск-Забайкальскі, у ім я быў у 1976 г. і запомніў усё гэта.

І проста так успомнім вучонага - архівіста, крыніцазнаўца, педагога М.І. Гарбачэўскага 1804-1879, але ён, як і І.Д. Гарбачэўскі, аніяк не адзначаны нашай пашанай, не ўганараваны ні бюстамі, шыльдамі, назвамі ўстаноў, вуліц ці сквераў...

Міхась Угрынскі.

Яну Чыквіну - 75

Ян ЧЫКВІН (па-польску: Jan Czykwin; нарадзіўся 18 траўня 1940, Дубічы Царкоўныя, Гайнаўскі павет, цяпер Падляскае ваяводства, Польшча) - беларускі паэт, які жыве ў Польшчы, гісторык беларускай і расейскай літаратуры, перакладчык, доктар гуманітарных навук, прафесар, грамадскі дзеяч. Скончыў русістыку ў Варшаўскім універсітэце ў 1964 г. Ад 1969 г. навуковы супрацоўнік філіі Варшаўскага ўніверсітэта ў Бела-стоку, у 1985-1997 - Варшаўскага ўніверсітэта, ад 1998 -

Беластоцкага ўніверсітэта. Пачаў друкавацца ў 1957 г. на старонках "Нівы". Ад 1969 г. сябар Польскага таварыства русістаў, ад 1970 - Саюза польскіх пісьменнікаў, ад 1991 - Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, ад 1996 - беларускага ПЭН-цэнтра. Ад 1989 года - прэзідэнт Беларускага літаратурнага таварыства "Белавежа", ад 1990 - рэдактар выдавецкай серыі "Бібліятэка беларускага літаратурнага аб'яднання "Белавежа", ад 1998 - часопіса "Тэрмапілы".

Ян Чыквін з'яўляецца

аўтарам зборнікаў вершаў між іншымі: "Іду" (1969, Беласток), "Святая студня" (1970, Беласток), "Неспакой" (1977, Беласток), "Светлы міг" (1989, Менск), "Кругавая чара" (1992, Беласток), "Свет першы і апошні" (1997, Беласток), "Крэйдавае кола" (2002).

У перакладзе на польскую мову выйшлі зборнікі: "На парозе свету" (1983, Варшава), "Сонечнае спляценне" (1988, Ольштын), "Адпачынак ля засохлай крыніцы" (1996).

Вікіпедыя.

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры Літаратурны музей Максіма Багдановіча мастацка-дакументальная выстава

"Максімаў сад",

прымеркаваная да 100-годдзя надрукавання вершаванай казкі
Максіма Багдановіча "Мушка-зелянушка і камарык - насаты тварык"

Максім Багдановіч - адзін з самых любімых беларускіх паэтаў. Значны ўплыў на яго творчасць аказалі беларускія казкі і песні, якія ён чуў ад сваіх цёткаў у дзяцінстве. Пасля, ужо будучы прызнаным беларускім пісьменнікам, Максім Багдановіч звярнуўся да напісання твораў у беларускім народным стылі. Адным з такіх твораў стала вершаваная казка "Мушка-зелянушка і камарык - насаты тварык", упершыню апублікаваная ў газеце "Наша Ніва" 7 траўня 1915 года. Сюжэт казкі быў узяты М. Багдановічам з народных песень.

У падзаголоўку да паэмы "Мушка-зелянушка і камарык - насаты тварык" аўтар адзначаў: "Вельмі жаласная гісторыя, выкладзеная згодна з праўдай беларускім вершам". Сапраўды, паэма ўсімі сваімі ідэйна-эстэтычнымі вартасцямі арганічна звязана з народнымі творами, але ў той жа час гэта арыгінальны і самабытны мастацкі твор: ён носіць яркавыя адбітак характэрных своеасаблівасцяў творчай індывідуальнасці паэта. Казка Максіма Багдановіча напісана і для дзяцей і для дарослых, такім чынам, на выставе раскрываецца шматграннасць і рознабаковасць творчай лабараторыі паэта.

На выставе прадстаўлены ілюстрацыі да кніжкі "Мушка-зелянушка і камарык - насаты тварык" вядомых мастакоў А. Волкава, Н. Гурло і Ул. Пашчасцева. А таксама ўпершыню ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча свае мастацкія работы прэзентуюць навучэнцы Менскага дзяржаўнага мастацкага каледжа імя А.К. Глебава.

Мастацкае афармленне выстаўкі зроблена дзякуючы дапамозе студэнта 4-га курса БНТУ архітэктурнага факультэта Антона Мурашкі.

Пад час экспанавання выставы плануецца праводзіць музейна-педагагічныя заняткі для школьнікаў, інтэрактыўныя гульні для дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту.

Адкрыццё выставы адбылося 16 траўня 2015 года ў 14.00 пад час акцыі "Ноч музеяў".

Выстава працуе з 16 траўня да 1 снежня 2015 года з 09.00 да 17.30 (панядзелак - пятніца)

у Літаратурным музеі Максіма Багдановіча (Траецкае прадмесце, вул. М. Багдановіча, 7а).

Лідскі адказ

на 20-годдзе травенскага рэферэндуму 1995 года

14 траўня 2015 года, калі на ўсіх сродках масавай інфармацыі стаяў усёбеларускі плач з нагоды 20-годдзя травенскага рэферэндуму 1995 года, на Лідскай абутковай фабрыцы створана новая суполка грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны".

Ініцыятыва стварэння суполкі належыць старшыні Лідскай арганізацыі ТБМ Лявону Анацку.

У кнізе заўваг і прапаноў ААТ "Лідская абутковая фабрыка" некалькі месяцаў таму назад Лявон Анацка зрабіў два запісы. Гэта былі прапановы пашырыць ужыванне беларускай мовы. Пісьмовыя адказы кіраўнікоў Л. Анацку не задаволілі, і ён вырашыў стварыць на фабрыцы суполку ТБМ, каб калектыўна дабівацца беларусізацыі фабрыкі.

Лявон Анацка вырашыў правесці ўстаноўчы сход суполкі 14 траўня і папрасіў дазволу размясціць абвестку пра гэта на дошцы аб'яў. Размясціць абвестку яму не дазволілі, тым не менш вырашана было праводзіць сход у прызначаны дзень

І вось надышло 14 траўня (20-я ўгодкі рэферэндуму). Перад пачаткам рабочага дня сабраліся 12 чалавек рабочых (слесары, токары і інш.) аднаго з цэхаў фабрыкі. Сабраныя аднадушна прагаласавалі за стварэнне суполкі ТБМ і абралі старшынём Генадзя Краўцова. Дарэчы 5-6 чалавек ужо значны час хадзілі па фабрыцы са значкамі ТБМ. Паколькі на фабрыцы прапускны рэжым, ніхто з сяброў ТБМ гарадскіх суполак у сродзе не ўдзельнічаў, але падходзілі рабочыя з іншых цэхаў і выказвалі жаданне ўступіць у суполку. Аднак было прынята рашэнне ў іншых цэхах пры наяўнасці там ахвотных ствараць асобныя суполкі ТБМ.

Пасля сходу Лявон Анацку прыняў дырэктар фабрыкі У.У. Чыжык. Гаворка адбылася пра будучую дзейнасць ТБМ на фабрыцы, пра пытанні пашырэння выкарыстання беларускай мовы ў рэкламаванні прадукцыі фабрыкі.

Дырэктар прапанаваў ТБМ-аўцам супрацоўніцтва і першае, што папрасіў - яркі беларускамоўны слоган для Лідскай абутковай фабрыкі.

Дарэчы, гэта не першая суполка ТБМ на лідскіх прадпрыемствах. Шмат гадоў існуе суполка з пяці чалавек на прадпрыемстве "БелТэксОптык". Была суполка ў Лідскіх электрасетках, але спыніла сваё існаванне з-за выхаду яе сяброў на пенсію.

Такім чынам на ўсебеларускі плач па загубленай на рэферэндуме мове Ліда адказала павелічэннем колькасці сяброў Таварыства беларускай мовы. І гэта не апошняе слова. На многіх прадпрыемствах ёсць групы рабочых, якім баліць за беларускую мову, не хапае канкрэтных мясцовых лідараў, якія б рашуча і пісьменна павялі работу на арганізацыю іх у суполкі.

Канешне, стварэнне адной суполкі ТБМ у нейкай там Лідзе не мяняе сітуацыю ў краіне ў цэлым, ды варта зрабіць адну заўвагу: у Лідзе большасць насельніцтва глядзіць у будучыню з аптымізмам, з верай у незалежнасць і канчатковую перамогу. А так лягчэй жыць, бо хоць праблемаў не менш, чым у іншых месцах, але ў роспач ніхто не ўпадае, рук не апускае, вера ў Беларусь тут моцная.

Яраслаў Грынкевіч.

Калі за адраджэнне мовы, чытай, спадарства, "Наша слова"!

Шаноўныя сябры, пачалася падпіска на другое паўгоддзе 2015 года. У каталогу інфармацыя пра газету знаходзіцца на ст. 66. Цана змянілася нязначна. У 2015 годзе мы працягнем выходзіць на васьмі палосах. Газета мае добры рэдакцыйны партфель і плануе для друку тэксты самых розных матэрыялаў, з рознымі поглядамі і падыходамі, у тым ліку і адрознымі ад пазіцыі рэдакцыі. Мы будзем працягваць друк мовазнаўчых і гістарычных матэрыялаў у выкладанні тых аўтараў, якіх вы не знойдзеце на старонках іншых выданняў. Мы не стараемся навязваць чытачу сваю думку ці погляды, а падаём паведамленні і меркаванні саміх чытачоў. Чытайце, даведвайцеся, думайце. Будзьце з намі, і вы будзеце з усімі Беларуссю.

РП - 1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету/часопіс **63865**
індэкс выдання

НАША СЛОВА
(назва выдання)

Колькасць камплектаў **1**

На 2015 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Каму (прозвішча, ініцыялы)

Куды (адрас)

(паштовы індэкс)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА

на газету/часопіс **63865**
індэкс выдання

НАША СЛОВА
(назва выдання)

Кошт падпіскі **54600 руб.** Колькасць камплектаў **1**
пераадрасоўкі руб.

На 2015 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Каму (прозвішча, ініцыялы)

Куды (адрас)

(паштовы індэкс)

Леанід Лыч,
доктар гістарычных навук, прафесар

З практыкі дзяржаўнай моўнай палітыкі: міжваенная беларусізацыя і сучаснае беларуска-рускае афіцыйнае двухмоўе

З абвясчэннем 1 студзеня 1919 года Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі ўпершыню пасля некалькіх стагоддзяў узнікла рэальная магчымасць дзяржаўнага рэгулявання моўнага працэсу найперш у інтарэсах беларускага народа, які, дзякуючы такому абвясчэнню, стаў у сваёй краіне і тытульным, і дзяржаўным народам. Было б памылковым думаць, што рэгуляванне моўнага працэсу дзяржава не праводзіла раней, калі Беларусь не па сваёй волі знаходзілася ў складзе Расійскай імперыі. Яно праводзілася, але выключна толькі ў чыста каланізатарскіх мэтах: усяляк не пускаць беларускую мову ў сферу грамадскай дзейнасці людзей, спрэс укараняючы тут рускую мову. Дзяржаве ўдалася такая злычынная задума. Падобным шляхам пайшла і досыць паспяхова - руская праваслава царква. Беларуска мова заставалася сродкам камунікацыйных зносін толькі вясковага люду, г. зн. не мела аніякіх перспектыв для развіцця і нават захавання. Цалкам пазбавіць яе жыцця ўсё ж не ўдалося да Кастрычніцкага перавароту 1917 года, і яна стала галоўным інструментам у руках нацыянальна-патрыятычных сіл краю, каб патрабаваць у бальшавікоў Савецкай Расіі права на самастойнае дзяржавы. Калі б на гэты час беларусы засталіся без сваёй роднай мовы, карысталіся паміж сабой рускай, што якраз і задумвалася царскай уладай, яны б не мелі аніякага права прызначаць на ўласную дзяржаву. Яны такога дамагліся ад расійскіх бальшавікоў і на законнай падставе стварылі Беларуска-Савецкую Сацыялістычную Рэспубліку.

Значэнне галоўнай, выршальнай ролі беларускай мовы ў дзяржаўна-прававым працэсе разумелася тады палітыкамі нават сярэдняга рангу, не кажучы пра тых, хто знаходзіўся ў самых высокіх эшалонах улады. Вось чаму ў першыя гады пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў практыцы дзяржаўнага рэгулявання моўнага працэсу такое важнае значэнне адводзілася беларускай мове. Гэта апраўдана не толькі тым, што апошня з'яўлялася маткаю беларускай савецкай дзяржавы, а і тым, што яна (беларуская мова) была роднай мовай карэннага насельніцтва рэспублікі, гэтай мовай у сваіх паўсядзённых зносінах карысталася пераважна бальшыня яе жыхароў. Падобны цалкам справядлівы, дэмакратычны падыход дзяржавы да развязвання моўнай праблемы не вызваліў улады ад абавязку дбаць і пра родныя мовы этнічных супольнасцяў рэспублікі. Такая практыка ўсталявалася ўжо ў першыя ж дні існавання БССР і захоўвалася тады, калі

апошня з лютага 1919 года аб'ядналася з Літвой ў Літоўска-Беларускую Сацыялістычную Рэспубліку (ЛітБел). Яе афіцыйнымі мовамі з'яўляліся: літоўская, беларуская, руская, польская і яўрэйская. Не гледзячы на цяжкі стан вайны з польскімі войскамі яе ўрад рабіў усё магчымае для захавання і працы беларускамоўных школ, створаных пераважна яшчэ ўладамі Беларускай Народнай Рэспублікі, як след не ацэненай і пасённа палітыкамі і ідэолагамі Рэспублікі Беларусь. Нацыянальны фактар у іх дзейнасці заўжды быў на вышыні. Лёс накіраваў ЛітБелу кароткае жыццё. Паспяховае наступленне польскіх войскаў вымусіла яго ўлады 21 красавіка 1919 года пакінуць свой сталічны горад Вільню, а праз тыдзень і Менск, спыніўшыся ў Бабруйску. Канцавым пунктам эвакуацыі стаў Смаленск, г. зн. той горад, дзе нядаўна адбылося першае, як бачым, няўданае, абвясчэнне БССР. Цяпер ужо гэты ў значнай ступені этнічна беларускі горад, дзякуючы старанням савецкіх і партыйных органаў Расійскай Федэрацыі, належаў ёй, а не беларускай дзяржаве.

У гэты неспакойны час ушчыльную займаліся развязаннем моўнага пытання на захопленых беларускіх землях польскія ўлады. За афіцыйную мову прызнавалі толькі польскую мову. Урадавыя польскамоўныя распараджэнні маглі перакладацца і на мову мясцовага насельніцтва, аднак выршальным з'яўляўся польскі тэкст. Усё знадворнае і ўнутранае візуальнае афармленне рабілася толькі на польскай мове, што вяло да страты беларускай зямлі свайго прыроднага нацыянальнага аблічча. Некаторыя камандзіры польскіх вайсковых частак забаранілі сваім афіцэрам і жаўнерам выкарыстоўваць у зносінах з мясцовымі жыхарамі іх мову. У гэтых мэтах павінны былі ўжываць толькі польскую мову. Так у Беларусь вярталася тыповая дзяржаўная палітыка паланізацыі часоў Рэчы Паспалітай. Нічога іншага нам, беларусам, не маглі прапанаваць нашы заходнія суседзі палякі. Абыходзіліся з гаспадарамі зямлі жорстка, але польская мова ад гэтага толькі выйграла. З беларускай мовай нічога падобнага ніколі не здаралася.

У самым заходнім горадзе Расійскай Федэрацыі Смаленску ўлады БелЛіта адчувалі сябе не вальней, як вятаранты. Але беларускую мову, г. зн. той чыннік, што зрабіў нашу краіну дзяржавай, яны ўсяляк шанавалі, не давалі ўкрыўду, вазілі неразлучна з сабой па неабсяжных дарогах баявых баталій і пасля вялікіх пакут, суровых выпрабаванняў нарэшце прыбылі разам з

ёю ў Смаленск. Калі ва ўладаў сучаснай Рэспублікі Беларусь хапае імгэнту, жадання ў сваіх перыядычных выданнях выкарыстоўваць родную мову толькі ў іх назвах, у паасобных рубрыках і зрэдку ў артыкулах, дык заклапочаны сваім выжываннем урад ЛітБела прымае проста гераічнае на той час рашэнне: з 1-га лютага 1920 года выдаваць цалкам на беларускай мове газету "Савецкая Беларусь". Гэтае рашэнне не засталася на паперы. З абвясчэння даты яна і сапраўды пачала выходзіць, будучы рабочым органам ЦК Кампартыі Літвы і Беларусі, а з 15 жніўня таго ж года - органам Рэўкома БССР, з 19 снежня - органам Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта і Савета Народных Камісараў БССР, што можна разглядаць у якасці доказу вялікай вагі да беларускай мовы, цвёрмага намеру надаць ёй на справе статус дзяржаўнай пакуль што яшчэ да прыняцця адпаведнага заканадаўчага акта. Не сумняваюся, каб Рэўкам БССР, ЦВК і СНК БССР дзеля сваіх службовых патрэб выкарыстоўвалі рускамоўныя друкаваныя органы, у беларускіх нацыянальна-патрыятычных сіл заставалася б мізэрная надзея на аднаўленне, стварэнне ўласнай дзяржавы пасля поўнай ліквідацыі ЛітБела, якая якраз і дажывала свае апошнія дні. Рускамоўная газета з суперінтэрнацыяналісцкай, рэвалюцыйнай назвай "Звезда" абслугоўвала патрэбы партыйных органаў ЛітБела. У заслугу рэдакцыі паставім, што пасля ўтварэння БССР яна ўжо не рабіла, як раней, нападак на беларускі нацыянальна-адраджэнцкі рух, бо карэнным чынам змянілася сама сітуацыя. Насуперак жаданню рэдакцыі беларускі народ, дзякуючы захаванню, наяўнасці ў яго адметнай ад іншых моваў роднай мовы, аднавіў гістарычную справядлівасць, стаў дзяржаўным, нягледзячы на ўсе вялізныя перашкоды. Шчасце аднавіцца ў статусе дзяржаўнага не прыйшло само па сабе, а было здабыта неверагоднымі высілкамі, праз праліцы высакароднай нацыянальнай крыві многімі пакаленнямі нашага народа.

У перадавым артыкуле першага нумара газеты "Савецкая Беларусь" былі такія па-сапраўднаму нацыянальна-патрыятычныя радкі: "Мы, прыступаючы сягоння да працы па выданню нашай газеты, газеты беларускіх сялян і рабочых, апавяшчаем: мы хочам быць, мы будзем вывіцелямі волі беларускага народу..." І пэўны час газета "Савецкая Беларусь" з'яўлялася такім выявіцелем, пра што належным чынам пастараліся найперш яе рэдактары і адначасова вядомыя грамадска-палітычныя, культурныя дзеячы: Алесь Бурбіс, Вільгельм

Кнорын (пасля ўтварэння БССР адмовіўся ад сваіх поглядаў на беларусаў, як на самабытны народ), Аляксандр Чарвякоў, Фабіян Шантыр, Сцяпан Булаг, Змітро Жылуновіч (літ. псеўданім Цішка Гартны), Усевалад Ігнацюскі, Міхась Кудзелька (літ. псеўданім Міхась Чарот). Каб такія асобы сёння ўзначальвалі рэдкалегіі афіцыйных газет, яны б не толькі сваімі загаловамі, але і зместам не былі б так адарваны ад надзённых нацыянальных праблем, выходзілі б на прыроднай, а не на занесенай званку мове, хоць бы яе нейкімі сіламі і ўдалося ўвесці ў ранг другой дзяржаўнай мовы. Адцуранне газеты "Савецкая Беларусь" ад сваіх прагрэсіўных пазіцый адбылося ў канцы 20-х - пачатку 30-х гадоў XX стагоддзя, калі па ўказцы агульнасаюзных ідэалагічных і спецыяльных службаў пачаўся адлоў уяўных беларускіх буржуазных нацыяналістаў - нацдэмаў. Выкрыццю, барацьбе з імі абавязвалі і рэдакцыю газеты "Савецкая Беларусь". Каб зручней было рабіць такое, яе ў 1933 годзе перавялі з беларускай мовы на рускую. Дарэчы, такое практыкавалася з дзяржаўным перыядычным друкам і ў першыя гады існавання ў Рэспубліцы Беларусь прэзідэнцкай сістэмы ўлады. Паколькі ён (друк) усяляк абыходзіў вострыя нацыянальна-адраджэнцкія праблемы, свядома не жадаў дапамагчы народу разабрацца ў прычынах яго катастрафічнага этнакультурнага становішча, дык проста нелагічна было далекі ад такіх праблем матэрыялы друкаваць па-беларуску. Дзіву даешся, як пазней з усім гэтым змірыліся рэдакцыі вядучых афіцыйных беларускамоўных газет "Звязда" і "Літаратура і мастацтва". Ужо не першы год іх роля ў фармаванні нацыянальнай свядомасці беларусаў, пераадоленні мільённамі пластамі карэннага насельніцтва заскаружлага нацыянальнага нігілізму зведзена ледзь не да мінімуму, што тлумачыцца практычна татальным выключэннем самой жа дзяржавай беларускай мовы з афіцыйнага жыцця. Парадзальна, што такое адбываецца ў краіне, улады, грамадскасць якой маюць найбагацейшы досвед эфектыўнага рэгулявання моўнага працэсу. Прычым, такая разумная, уважальная практыка складалася ў найскладанай, не ў прыклад сучаснай, сітуацыі, калі БССР яшчэ толькі асвойвала азы не ў поўнай меры самастойнага палітычнага жыцця. Пра тое, як гэта адбывалася пасля першага абвясчэння БССР, мною ўжо ў самай сіціславай форме сказана.

Другое абвясчэнне БССР і лічу трохі больш шчаслівае - адбылося ў Менску 31 ліпеня 1920 года ва ўмовах польска-савецкай вайны, калі на значнай частцы бела-

рускай тэрыторыі панаваў даволі жорсткі акупацыйны рэжым суседняй заходняй дзяржавы. Бязбожна абкарнаная з усіх бакоў БССР паводле тэрытарыяльнай прыкметы ўяўляла сабой не больш як толькі калішнюю Менскую губерню царскай Расіі. У такіх варунках падавалася зусім нелагічным, што ўлады БССР тэрмінова зоймуцца развязваннем моўнага пытання. А яны заняліся, і не ў апошняю чаргу таму, каб у той экстрэмальнай сітуацыі не выпусціць з-пад сваёй увагі беларускай мовы - мовы, якая нарадзіла саму дзяржаву ў форме БССР. У прынятай 31 ліпеня 1920 года Дэкларацыі быў такі надзвычай інтэрнацыяналістычны пункт: "Устанавіць поўнае раўнапраўе моваў (беларускай, рускай, польскай і яўрэйскай) у зносінах з дзяржаўнымі ўстановамі і ў арганізацыях і ўстановах народнай асветы і сацыялістычнай культуры". Вось так: з-за царскай русіфікатарскай палітыкі ў беларускай мове нулявая практыка ў абслугоўванні грамадскага жыцця, а кіраўніцтва БССР пры пераліку сваіх афіцыйных моваў беларускую, ні перад кім не здымаючы шапку, ставіць на першае месца. Тагачасныя палітыкаў лёгка зразумець: яна ж свая і ў дадатак, паўтаруся, яшчэ родная маці беларускай дзяржавы. Само жыццё падказвала, што беларускую мову, не гледзячы на процым праблем з трансфармацыяй яе ў здольны інструмент абслугоўвання ўсіх сфер дзейнасці чалавека, неабходна рабіць правафланговай у сям'і ўсіх астатніх моваў рэспублікі. Рабілася гэта без спеху, з розумам, дэмакратычна, каб не пакрыўдзіць у першую чаргу афіцыйных карыстальнікаў рускай, яўрэйскай, польскай моваў. Калі ў лютым 1921 года на другім Усебеларускім з'ездзе Саветаў разглядалася пытанне аб арганізацыі народнай адукацыі, дык ажыццяўляць такое прапаноўвалася на ўсіх чатырох асноўных мовах, не выдзяляючы з іх беларускую. Але калі на апошняй вітаў удзельнікаў з'езду ад імя Цэнтральнага Бюро Кампартыі Беларуска адзін з яго членаў Сцяпан Булаг - гэта ўжо сведчыла пра вельмі і вельмі многае. Присутныя ў зале не маглі не зразумець, што ад гэтага часу беларуская мова ў сваёй хаце становіцца гаспадыняй, запатрабаванай нават пры правядзенні такога надзвычай важнага дзяржаўнага мерапрыемства, як Усебеларускі з'езд Саветаў. А вось сучасны Нацыянальны сход Рэспублікі Беларусь амаль два дзесяцігоддзі не адважваецца зрабіць такі нацыянальна-патрыятычны ўчынак, задавальняючы свае патрэбы мовай суседняй дзяржавы - рускай, што крайне негатыўна ўплывае на ўяўленне тытульнага народа датычна

прэстыжу яго роднай мовы. Ён так нізка ўпаў, што многія не адважваюцца карыстацца ёю ў публічных месцах.

Неўзабаве пасля з'езду ў лютым 1921 года праходзіла II сесія Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта Беларусі, дзе таксама не абмінала ўвагай такіх лёсвазначальных і тады, і сёння пытанняў, як народная адукацыя. Вось толькі дзяржаўныя падыходы да іх, як ні дзіўна, вызначаюцца сваёй дыяметральнай процілегласцю: у першым выпадку яны цалкам адпавядалі беларускаму нацыянальнаму інтарэсу, у другім катэгорычна скіраваны на захаванне прырытэту рускага пачатку ў такой важнай, адказнай нацыястваральнай сферы, як народная адукацыя. Разглядаючы пытанне аб мясцовых мовах (беларускай, рускай, яўрэйскай і польскай), ЦВК БССР прадпісаў Народнаму камісарыяту асветы рэспублікі "зрабіць захады да ўзмацнення працы на мове пераважнай большасці працоўнага сялянства Беларусі - мове беларускай. Наркамасветы павінен у сваёй працы выходзіць з няўзыхільнай перспектывы планамернага і паступовага пераходу ўстаноў, у якіх навучаюцца і выхоўваюцца дзеці беларусы, на іх матчыную беларускую мову выкладання". Вось кананічнае гэтае заданне павінны ўзяцца яшчэ ў бягучым годзе". У прынятай на сесіі прапанове адзначалася, што "выданне падручнікаў, дзіцячага часопіса, навуковай, папулярнай і палітычнай літаратуры на беларускай мове павінна быць пастаўлена як ударная задача". Тут ужо, як бачым, дзяржава ў адкрытую заявіла пра свой намер узняць аўтарытэт беларускай мовы ў грамадстве, справядліва выбраўшы дзеля гэтага сферу адукацыі. Надаўшы ёй і па форме і па змесце беларускі нацыянальны характар, дзяржава разлічвала, што школа будзе выхавальна малядыя пакаленні крэннага насельніцтва ў духу яго культурна-моўных традыцый, што пойдзе толькі на карысць захаванню этнакультурнай самабытнасці, адметнасці краю, зробіць яго жыхароў устойлівымі ад любых формаў культурна-моўнай асіміляцыі.

Хоць і не так смела, але ўсё ж на наданне прэстыжнасці нацыянальнаму фактору адважыліся і ўлады БССР у апошнія гады Гарбачоўскай перабудовы. Апагеям яе ў нашай рэспубліцы, несумненна, стала прыняцце 26 студзеня 1990 года Закона "Аб мовах у Беларускай ССР". Менавіта гэтаму гістарычнаму важнасці нарматыўнаму акту беларуская мова абавязана набыццём так неабходнага ёй і карэннаму насельніцтву рэспублікі статусу адзінай дзяржаўнай.

(Працяг у наступным нумары.)

